

מאמר לא (חלק א)

גמ' בבא בתרא דף עה. ורשב"ם

ושמתי כדכד שמשותיך (חומותיך), א"ר שמואל בר נחמני פליגי (באבנים של חומות ירושלים ממה יהיו אלו אבנים שעתידים להיות) תרי מלאכי ברקיעא, גבריאל ומיכאל, ואמרי לה תרי אמוראי במערבא, ומאן איגון יהודה וחזקיה בני רבי חייא, חד אמר שוהם, וחד אמר ישפה, אמר להו הקב"ה להוי כדין וכדין (כדברי זה וכדברי זה, והיינו כדכוד, משהם וישפה תבנה, ואע"פ שמקרא זה קדם לבני ר' חייא טובא, יש לומר שכך נתנבא ישעיה שכדברי כל המפרשים עתידה להבנות).

שוהם וישפה הם אבני החושן של יוסף ובנימין, יוסף תיקון היסוד ובנימין תיקון הפה

[א] ^אעיקר הסוגיא של מאמר זה היא, דהאבנים של שוהם וישפה הם אבני החושן של השבטים יוסף ובנימין, ושייך למידותיהם המיוחדות של כל אחד מהם.

הנה יש לאדם ב' איברי הולדה, הפה ואבר היסוד. הפה מוליד תלמידים, והיסוד מוליד בנים. כשהם בקלוקולם, כוחות ההולדה האלה מבקשים לצאת ולכבוש את העולם: והיינו: תאוות זנות של היסוד, ותאוות דברים בטלים של הפה, שהיא התאוה הגדולה ביותר כמבואר בגר"א במשלי (א, כג).

תיקון קלקולים אלו, הם ע"י יוסף שהוא מרכבה ליסוד בתיקונו, פירוש מידת כבישת היצר של היסוד, ובנימין הוא מרכבה לפה בתיקונו, פירוש מידת כבישת היצר של הפה.² מדת מלכות היא גם כנגד הפה.

א. שיעור קא

ב. א"ה: לשון המדרש (ב"ר עא, ה): רחל תפסה פלך שתיקה ועמדו כל בניה בעלי מסטירין

ודנו כאן בסוגיא מהו עיקר הגילוי של חומת ירושלים, ונחלקו בזה המלאכים גבריאל ומיכאל. חד אמר שאבן הישפה השייך לפה היא עיקרה של ירושלים, כענין שנאמר (ישעיה ב, ג. מיכה ד, ב) "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". וחד אמר שאבן שוהם הוא העיקר, דהיינו מידת כבישת היצר של היסוד, שבירושלים למדים ליראה את ה', כענין שנאמר (דברים יד, כג) "למען תלמד ליראה את ה' אלוקיך", וכן כתבו בתוס' (ב"ב דף כא.) שהרואה את קדושת המקדש וכהנים בעבודתם מכוון ליבו ליראת שמים.

דיבור נכון ע"י שתיקה נכונה - רב תלמיד רבינו הקדוש שרבינו הקדוש הקפיד על היסוד ותלמידו רב הקפיד על הפה

[ב] צורת הדיבור הנכונה היא ע"י שתיקה נכונה, כדברי הרמב"ם (פ"ב מהלכות דעות ה"ד) "לעולם ירבה אדם בשתיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם לחיי גופו. אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטלה כל ימיו וזו היא שיחת רוב כל אדם. ואפילו בצרכי הגוף לא ירבה אדם דברים, ועל זה צוו חכמים ואמרו כל המרבה דברים מביא חטא, ואמרו לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם מרובים, והוא שצוו חכמים ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, אבל אם היו הדברים מרובין והענין מועט הרי זו סכלות, ועל זה נאמר (קהלת ה, ב) כי בא החלום ברוב ענין וקול כסיל ברוב דברים".

הרמב"ם נקט כאן את הלשון "רב תלמיד רבינו הקדוש", שלכאורה אין טעם כלל להזכיר ענין זה. וביאור הדבר נראה, שעל רבי נאמר (שבת קיח:) שלא הכניס ידו תחת אבנטו, פירוש שהיתה לו הקפדה מיוחדת על מידת היסוד. ומצד שני של אותו הענין, רב שהוא תלמידו הקפיד על השתיקה כמבואר ברמב"ם, פירוש שיש כאן את בנימין כתלמיד של יוסף, ולכן רב הוא זה שנוקט את פלך השתיקה. והיינו ששתי מדות טובות אלו מקבילות זו לזו.

ומבואר בחיד"א^ג שרב הוא רבי אבא המוזכר בספר הזוהר שהוא אחד מתלמידי רשב"י, פירוש שלגבי חכמת האמת היה רב נחשב לתנא, שהרי היה מבני

בנימין ישפה יש פה יודע במכירתו של יוסף ואינו מגיד שאלו דבר המלוכה לא הגיד לו, אסתר אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה.

ג. שם הגדולים. כללי התלמוד כלל כ"ב אות תצ"ב. עין זוכר מערכת א' אות מ"ד. הובא לעיל ריש מאמר ד'.

שסד נחותי ימא

ההיכלא של רשב"י. ובאידרא האזינו (זוהר ח"ג דף רפז ע"ב) מבואר שרבי אבא נתמנה להיות זה שכותב¹ את דברי רשב"י, ועל פי הנ"ל ביאור הדבר הוא שרק מי שיודע לשתוק הוא זה שדבריו ראויים להפיץ את תורת הנסתר.

ב' הבחינות של יוסף ובנימין מתגלות בירושלים - קריה נאמנה עיר שחבורה לה יחדיו

ג] **ירושלים** יש לה שייכות גם לבחינת יוסף וגם לבחינת בנימין. ירושלים היא תיקון היסוד, דהא על ירושלים נאמר (ישעיה א, כא) "איכה היתה לזונה קריה נאמנה", ומבואר שהיפוך של קריה נאמנה הוא זונה, נמצא שירושלים בתיקונה היא ההיפך מזונה.

וביאור הדברים, הנה בשילה היו אוכלים קדשים בכל הרואה, ומבואר בגמ' (זבחים ק"ח:) הטעם "עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו תזכה ותאכל כמלא עיניה", וקדושת ירושלים היא אותה קדושה כמו שילה אלא שירושלים יש בה צירוף של חומה, והחומה של ירושלים היא כנגד כל הרואה של יוסף.^ה

בחינת בנימין שיש בירושלים היא בחינת המלכות, דהמלכות הראשונה בכלל ישראל היתה מלכות של שבט בנימין, וההצטיינות של שבט בנימין היא בשתיקה. פה הוא מידת המלכות, "מלכות פה תורה שבע"פ קרינן לה" כלשון הפתח אליהו^ו. וישפה פירושו "יש פה ואינו מגיד" כלשון המדרש (ב"ר עא, ה').

ישפה גימטריא שכינה ועוד י', שמלכות בתיקונה היא שכינה כאשר כל העשר ספירות מאירות בה. וירושלים היא "עיר שחבורה לה יחדיו" (תהלים קכב, ג), שם נמצא בית החתנות של בורא העולם עם כלל ישראל. נמצא דירושלים היא עיר המלכות של העולם כולו.

ד. כתיבה היא זיווג ממש, וכן מבואר בכתבים שכנגד ג' ראשונות יש ג' אצבעות, וטיפת הדין יוצאת ויוצרת מילה.

ה. מי שנשמר בבחינת יוסף הצדיק כתוב עליו בזהר (ח"ב דף מח:) שהצלם שלו הוא כזה שמתגלה עליו "ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" (דברים כח, י).

ו. תיקוני זוהר בהקדמה "פתח אליהו" דף יז; ובתיקון כ"א דף מו.

ז. לשון המדרש הובא לעיל בהערה בריש המאמר.

המחלוקת היא האם עיקר הגילוי של חומת ירושלים הוא שולשילתא דרבן גמליאל או יבנה וחכמיה

ד [לשון המהר"ל כאן: "ולפיכך ירושלים עיר הקודש, מיכאל שהוא ממונה על הטוב והחסד והזכות אמר, שצורת העיר הקדושה הוא מורה עיר הטוב הדביקה בחסד ובטוב, ולפיכך החומה הוא של שוהם, כי השוהם גוון שלו לבן, והוא גוון מורה חסד וטוב, וראוי למקום הקדוש להיות צורה האלקית שלה דבר זה. וגבריאל שהוא דין אומר, שצורת המקום הוא ישפה שהוא גוון מורה דין". ומבואר בדבריו, דשוהם הוא לבן וישפה הוא אדום, מיכאל בשוהם וגבריאל בישפה.

וביאור הדבר, שהנידון כאן הוא מה עיקרה של ירושלים, קדושת האבות שהיא שמירת היסוד ומידת הדין, או קדושת סיני דהיא שמירת הפה ומידת החסד. והיינו האם ירושלים היא בחינת שולשלת של רבן גמליאל "כולך זרע אמת" (ירמיה ב, כא) שהוא שמירת היסוד, או שירושלים היא בחינת סנהדרין של יבנה וחכמיה, שהיא שמירת הפה.^ה

כדכד אמר להו הקב"ה להוי כדין וכדין

ה [והמסקנא היא שירושלים תהיה כדכד, כדין וכדין, שולשילתא דרבן גמליאל זרע קודש דשמירת היסוד ומידת הדין, וגם יבנה וחכמיה דשמירת הפה ומידת החסד, כח הגבורה וכח השפע, סוד מיכאל וסוד גבריאל.

ח. א"ה: בגמ' גיטין (דף נו:): איתא "תן לי יבנה וחכמיה ושושילתא דרבן גמליאל ואסוותא דמסיין ליה לרבי צדוק". ופירש המהר"ל (נצח ישראל פרק ה') וז"ל "וכאשר תבין ותדע, כי לכך בחר אלו ג' דברים, שאלו שלשה מוכנים שיעשה השם יתברך עמהם החסד, ויעשה דין בשונאיהם, וירחם עליהם שלא ישלטו בהם שונאיהם. והם; חסד, דין, ורחמים, שהקב"ה נוהג עם ברואיו להציל אותם מן הרע. וידוע כי החכמים דביקים במדת החסד, וזהו שאמרו חז"ל (חגיגה יב ע"ב) כל העוסק בתורה בלילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, דכתיב (תהלים מב, ט) "יומם יצוה ה' חסדו", ולמה, מפני ד"בלילה שירה עמי" (שם), דהיינו שירה של תורה עמו. שהתורה תקרא "תורת חסד", שנאמר (משלי לא, כו) "ותורת חסד על לשונה". ולפיכך רצה ביבנה וחכמיה, שיהיו דביקים במדת החסד. ואחר כך רבי צדוק משלים המדה השנית, מדת הדין, בתעניתו שהיה מתענה, שבשביל זה ישלם במדת הדין מכח תעניתו. ושושילתא דרבן גמליאל, שהיה זרע אמת בלי פסול, ודבק בהם הרחמים, בעבור המשפחה המיוחסת הזאת, ודבר זה תבין מאוד ממה שהיה זרע יעקב בלי פסולת כלל, והיה ליעקב מדת הרחמים, ודברים אלו יש להבין מאוד מאוד. וכאשר יש להם אלו שלשה, דהיינו יבנה וחכמיה, ורבי צדוק, ושושילתא דרבן גמליאל, אז היה דביקים בכל מדותיו יתברך שהוא מנהיג בהם עולמו, ויציל השם יתברך אותם" עכ"ל. וכעין זה במהר"ל בחדושי אגדות לגיטין שם.

שסו נחותי ימא

ויש כאן עומק נוסף בתיבה זו 'כדכד', דשם אדנות יש לו כ"ד צירופים כנגד כ"ד מתנות כהונה, והוא כנגד כ"ד ספרים של גילוי של תורה שהם כנגד כ"ד קישוטי כלה, זהו בחינת תורה, הכל ממדת ההשפעה. ומאידך, גם גילוי של "ואם אדונים אני איה מוראי" (מלאכי א, ו), ששייך למידת אדנות גם הוא מתגלה בשם זה דאדנות. ועל כן חומת ירושלים מתגלה בב' כ"ד 'כדכד', ב' בחינות של גילוי שם אדנות שהוא בירושלים.

